

מכחולו של אדריכל

מפגש עם יצירתו של האדריכל והמעצב חיים היינץ פנחל (1906 – 1988) בתערוכה במוזיאון בית ראובן בתל-אביב

חיים היינץ פנחל בתל אביב, שנות החמישים

מאת כרמלה רובין

ש
מו של האדריכל והמעצב חיים היינץ פנחל מוכר למעגל מצומצם של יודעי חן. תערוכות עבודותיו במוזיאון בית ראובן (דצמבר 2012 – מרץ 2013) לרגל הוצאת ספר על האיש ועל מפעל חייו, מעניקה הזדמנות ראשונה הן לעוסקים בתחומים אלו והן לקהל הרחב להיחשף לחומרים המרתקים שנשמרו בעיזבוננו, רישומים וציורים, מתווים בעפרון ובצבעי מים, תוכניות ודגמים וקטעי סרטים.

יליד ברלין, פנחל עלה לארץ בשנת 1937 בכורח הנסיבות, לאחר כמעט עשור של עבודה אינטנסיבית בתעשיית הקולנוע הגרמנית בעיצוב תפאורות ובניהול אמנותי של למעלה מארבעים סרטים. רבים מעמיתיו היהודים בתעשיית הקולנוע הגרמנית שהייתה אז בשיא פריחתה היגרו לאמריקה, העתיקו את פעילותם להוליווד והזניקו את תעשיית הקולנוע האמריקאית. פנחל התלבט, עלה לארץ והתיישב בתל-אביב. כאן, במקום החדש, המתהווה, התאים את עצמו למציאות המקומית כשהוא מתחבר אל ההתחדשות הלאומית בדרכו האינדיבידואלית ומבלי לאמץ את צווי השעה הקולקטיביים של צנע ופשטות.

"להצלחתו של פנחל סייע כשרון הרישום שלו", כותב פרופסור מיכאל לויץ בפתח הדבר לספר על פנחל, "מלכתחילה ייחדה אותו יכולת מופלאה בהכנת סקיצות לפרויקטים ברמה אמנותית ועיצובית גבוהה. עקבות מכחולו המיוחד ממשכיכות ומתגלות לאורך כל שנות עבודתו". אבל לא רק כשרון ציור ותנופת מכחול ייחדו את פנחל. כליד ברלין שגדל בקרב הבורגנות העירונית

מתווה לחנות הספרים 'אלשך' ברחוב דיזנגוף בתל אביב, 1957 רישום עפרון וצבעי מים

מתווה לחיות מלון דן תל אביב, 1949

וגם כ"בוגר" תעשיית הקולנוע הגרמנית, ייחס פנחל חשיבות לעיצוב הפנים ולתפקידו של העיצוב ביצירת סגנון חיים. בארץ תאם סגנון זה אותה שכבה של מהגרים מאירופה שחילצו את רכושם וביקשו לשחזר בארץ, עד כמה שניתן, את סביבתם המקורית. במאמרו על יצירת פנחל בארץ כותב האוצר אריה ברקוביץ כי "...כבורגני שלא הטמיע את הרעיונות הסוציאליסטיים שרווחו ביישוב באותם ימים נשאר פנחל נאמן בעבודתו לתפיסה של עיצוב בהתאמה אישית תוך הקפדה על סטנדרטים אירופאיים של איכות". אם בראשית דרכו התאפיין בעיצוב אירופי ניאו-קלאסי 'מכובד' הרי שבהמשך פנה לכיוון מודרניסטי. הרהיטים, המחיצות וגופי התאורה הופשטו בהדרגה לצורות גיאומטריות וצבעוניות הריפוד התבהרה כביטוי לאור המקומי.

מחוף תל אביב עד חוף השנהב

כבר בפרויקט הראשון שלו בתל-אביב - עיצוב בית הקפה פילץ שעל שפת הים - נתפסה עבודתו כפנינה עיצובית שגררה בעקבותיה הזמנות לעיצוב בתי קפה אחרים בעיר ולציידים גם חנויות ובתי עסק אחרים. ככולם התאפיינה הגישה של פנחל בתפיסת עיצוב כוללנית עם חתירה לשלמות והקפדה על פרטים. כל אלה השפיעו בתורם על הטמעה של ערכים אסתטיים במרחב הציבורי, וזאת למרות שבשנות השלושים והארבעים עיצוב פנים לא היה, בלשון המעטה, צו השעה והתקיים בדרך כלל בצנעה ובד' אמות.

בשנות החמישים עיצב פנחל את מלון דן תל-אביב, שכמו בית הקפה פילץ לפניו נתפס עד מהרה כציון דרך בתולדות האדריכלות המקומית הן בשל התכנון המודרניסטי שלו (מנסרה גיאומטרית עשויה בטון) והן בעיצוב הפנים המהודר (שנעשה בו שימוש בחומרים ובצמחייה המאששים את תחושת המקום). פנחל המשיך ללוות את רשת מלונות דן בצמיחתה במשך שנים ארוכות, והיה מעורב בעיצוב ובחידוש כל המלונות כשהוא מעניק לכל מלון את היוקרה ואת המראה הייחודי לו. בשנת 1961 זכה פנחל בפרס רוקח לאדריכלות על עיצוב חנות הספרים הצרפתיים אלשך ברחוב דיזנגוף בתל-אביב. בהנמקתה ציינה ועדת הפרס את תרומתו של פנחל לעיצוב הפנים בארץ. החל בשנות השישים היה פנחל פעיל גם בזירה הבינלאומית כששיתף פעולה עם הזים משה מאיר בפרויקטים של פיתוח ובנייה במערב אפריקה

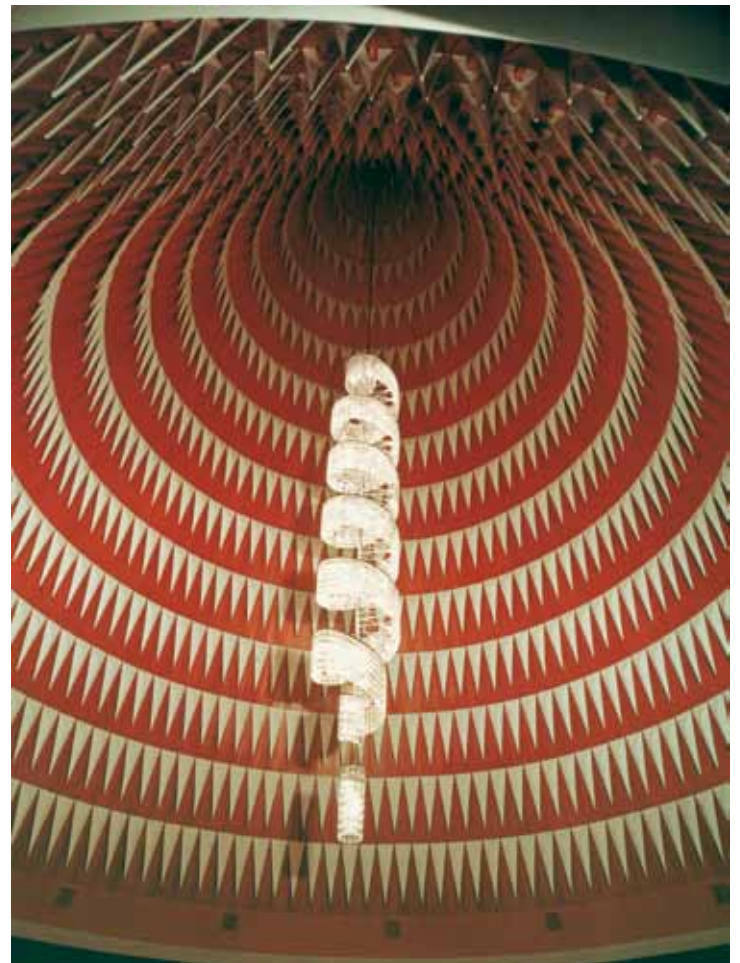

מתווה לתפאורת סרט, ברלין, 1935

ובעיקר בחוף השנהב. מלון איבואר באבידז'אן והמרכז המונומנטלי שהוקם סביבו היה במידה רבה פרי של שיתוף פעולה יצירתי בין היום והמתכנן. פנחל תכנן את כל חלקי הפרויקט: מלון, מרכז קונגרסים, קזינו, אולמות קולנוע, מסעדות, סופרמרקט, משטחי החלקה על קרח ובריכות שחייה, כשהוא מטפל בתכנון עד לפרטי פרטים של עיטורי תקרות או חיפויי קירות בדגמים גיאומטריים, בהשראת התרבות האפריקאית. כמנהגו גייס פנחל אמנים ישראלים רבים כדי לשתף עמו פעולה ולעטר את המבנים ברוח המקום. נדמה כי העבודה באפריקה זימנה לו תחושת חופש וגירוי להפגיש בין המודרניים האירופי שבתוכו צמח לבין עולם צורני מופשט בהשראת אמנות אתנית.

הספר והתערוכה על חיים היינץ פנחל הם נדבך נוסף וחשוב בקידום המחקר של תולדות העיצוב והאדריכלות בארץ, ובהזדמנות זו נגלית לעינינו תמונת המציאות בעשורים הראשונים של המדינה, וזאת, באמצעות התרבות החומרית של הבניין, החנות, בית הקפה, הרחיצה או המנורה. 🏠

תקרה דקורטיבית במבנה הקזינו, מרכז איבואר, אבידז'אן, חוף השנהב

בית ראובן RUBIN MUSEUM

תערוכת פנחל:
דצמבר 2012 - מרץ 2013

מוזיאון בית ראובן, ביאליק 14, תל-אביב 63324,
שעות פתיחה:
שני, רביעי, חמישי, שישי 10:00-15:00,
שלישי 10:00-20:00,
שבת 11:00-14:00
טל. 03-5255961, פקס: 03-5254230